

РОЗВИТОК ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА КИТАЮ В ГУМАНІТАРНІЙ СФЕРІ: ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ СТОЛІТТЯ

У статті на основі широкого кола матеріалів проаналізовано розвиток відносин України й КНР у гуманітарно-культурній галузі означеного періоду, визначено їх основні напрямки, проблеми і перспективи.

Ключові слова: *Китай, Україна, культурно-мистецькі зв'язки, зовнішня політика, співробітництво.*

В статье на основе широкого круга материалов проанализировано развитие отношений Украины и КНР в культурно-художественной сфере отмеченного периода, определены основные направления, проблемы и перспективы.

Ключевые слова: *Китай, Украина, культурно-художественные связи, внешняя политика, сотрудничество.*

The development of relations of Ukraine and Chinese People's Republic in cultural-art sphere of the marked period is analysed in the article; the main directions, problems and prospects are determined.

Key words: *China, Ukraine, cultural and art association, foreign policy, collaboration.*

Однією з країн, яка завжди посідала особливе місце в зовнішній політиці України була, є і залишається Китайська Народна Республіка. Як одна з найсильніших та найрозвинутіших країн Сходу, вона завжди підтримувала достатньо дружні відносини з українською державою протягом багатьох століть, починаючи з періоду існування Київської Русі.

Українсько-китайські відносини післявоєнного періоду пережили складні, достатньо напружені, із злетами і падіннями, часи, враховуючи як «хрущовську відлигу» 1950-1960 рр., так і «культурну революцію» 1966-1976 рр. Особливої уваги заслуговують взаємини обох країн після розпаду СРСР.

Китай активно продовжував політику багатосторонньої співпраці з Україною як самостійною, незалежною державою саме з 1991 року.

Вагомий потенціал мала співпраця України та Китаю в галузі освіти та культури. Китайська науково-технічна та гуманітарна інтелігенція значною мірою орієнтована на базові цінності, що залишалися актуальними в Україні.

В уявленні пересічного громадянина Китаю Україна є державою з високорозвиненою системою освіти, всесвітньовідомими науковими школами та великим науковим потенціалом. В Україні ж існує природний інтерес до стародавньої китайської культури, значна кількість української молоді захоплюється китайськими оздоровчими гімнастиками та бойовими мистецтвами, рік від року зростає

популярність китайської кухні та поглядів фен-шуй, що живить зацікавленість щодо Китаю.

Мета статті полягає в систематизації, класифікації друкованих матеріалів з обраного напрямку, а також опануванні нового бачення українсько-китайських взаємин у галузі мистецтва.

Наукова новизна статті визначається тим, що в порівняльному аспекті представлений аналіз розвитку українсько-китайських культурно-мистецьких відносин особливо в 1991-2001 рр., який знаходиться в тісному зв'язку з характером міждержавних відносин двох країн, розкритті основних форм культурної співпраці у сфері освіти, науки, мистецтва та художньої культури.

З проголошенням Україною незалежності настала нова доба розвитку українсько-китайських відносин. КНР однією з перших визнала самостійну Україну і 4 січня 1992 року встановила дипломатичні відносини. Того ж року в Києві почало працювати посольство Китаю. Посольство України в Пекіні відкривалося в березні 1993 р. Сьогодні між країнами укладено понад 80 двосторонніх (міждержавних, міжурядових, міжвідомчих, міжрегіональних) угод.

Першою угодою між Україною і Китаєм, підписаною після проголошення незалежності України і визнання її КНР, стала Угода про науково-технічне співробітництво між двома країнами. Цей документ передбачав, зокрема, проведення спільних досліджень і розробок, обмін їхніми підсумками,

науково-технічною інформацією, ноу-хау і ліцензіями на компенсаційній основі, підготовку кадрів тощо. З 1992 р. діє Угода про співробітництво між НАН України та Академією наук КНР. 1992-1996 рр. можна характеризувати як період становлення відносин між науковими установами обох країн [1, с. 49].

Так, кілька інститутів НАН України (електрозварювання, фізики, технічної теплофізики, світової економіки та міжнародних відносин, Фізико-технічний інститут низьких температур) встановили прямі зв'язки й підписали відповідні угоди та протоколи про співробітництво з науковими установами КНР. Із науковими центрами і промисловими підприємствами Китаю здійснюють співробітництво 14 установ НАН України. Лідером у науково-технічному співробітництві є Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона, який підтримує прямі зв'язки з Інститутом зварювання (Харбін), Всекитайською імпортно-експортною компанією точного машинобудування, Хейлунцзянською компанією «Сай Де», Пекінською корпорацією «Чхун Ке», Міністерством машинобудування КНР, Міністерством залізниць КНР та ін. Прямі угоди уклали Інститут електродинаміки НАН України та Інститут електромеханіки КНР, Інститут технічної теплофізики НАН України та Інститут технічної теплофізики КНР, Інститут ядерних досліджень України з Інститутом ядерної науки і технологій Сичуанського університету тощо [2, с. 271].

Досить швидкими темпами розвиваються українсько-китайські відносини в гуманітарній сфері. Україна й КНР добре розуміють необхідність вивчення культурної спадщини та розвитку культурних взаємозв'язків між українським та китайським народами. Доказом плідного співробітництва країн у гуманітарній сфері може слугувати створення в грудні 1991 р. при Академії наук України Інституту сходознавства ім. Агатангела Кримського, який на той час очолював член Нобелівського комітету професор Гарвардського університету О. Пріцак. Відтоді китайська проблематика посіла чільне місце в науково-дослідній роботі українських учених. Важливою подією в науковому та культурному житті Китаю стало відкриття в 1992 р. в Уханьському Національному університеті першого спеціального дослідницького центру про Україну. Невдовзі аналогічний центр створили і при Шанхайському університеті іноземних мов [3, с. 19].

Так, дослідження класичного та сучасного Китаю здійснюються в Інституті сходознавства ім. А. Кримського Національної Академії Наук України. У 1999 р. в інституті започатковано громадсько-політичне видання, присвячене сучасним проблемам розвитку українсько-китайських відносин, «Украина-Китай: информационно-аналитическое обозрение».

Одним із головних принципів двосторонніх зв'язків у науково-технічній та гуманітарній сферах є співробітництво на регіональному рівні провінцій Китаю та областей України. У рамках розвитку двостороннього міжрегіонального співробітництва варто звернути увагу на підписану 11 грудня 1994 р.

у Харбіні «Угоду про торгово-економічне, науково-технічне і культурне співробітництво між провінцією Хэйлунцзян, КНР і Луганською областю, Україна» [4, с. 51].

Про неабиякий інтерес до Китаю свідчить створення в Україні значної кількості громадських установ: Українського центру розвитку зв'язків з Китаєм, Фонду «Далекий Схід», «Китай-клубу» та ін. Продовжує свою активну діяльність створене ще за радянських часів Товариство «Україна-Китай».

Початок формування договірно-правової бази українсько-китайської співпраці у сфері культури було покладено у 1992 р. Слід зазначити, що взаємодія в галузі освіти й культури (1992-2001 роки) складається із двох підрозділів «Співробітництво в галузі освіти» і «Співробітництво в галузі культури». З 1992 по 1995 роки була створена певна законодавча база цих відносин. В основу їх було покладено «Українсько-китайське комюніке», прийняте в ході візиту Президента України в КНР 31 жовтня 1992 року й підписаний у той же день «Договір між Урядом України й Урядом Китайської Народної Республіки про культурне співробітництво». Міністерствами культури України і КНР було затверджено Програму співробітництва в галузі культури і відповідний протокол обміну творчими колективами, виставками тощо, які стали конкретною реалізацією Угоди між Урядом України і Урядом Китайської Народної Республіки про культурне співробітництво від 1993 р. [5, с. 438].

Було розроблено план українсько-китайського культурного співробітництва на 1993-1995 рр., який передбачав знищення інформаційного вакууму між країнами в галузі культури за допомогою видовищних видів мистецтва (обмін ансамблями, театральними колективами, цирковими й балетними труппами, обмін художніми виставками, музейними експозиціями тощо).

Практична реалізація домовленостей була імплементована таким чином: у період з 1993 р. по 2001 р. відбувся обмін виставками, зокрема, в Китаї у 1995 р. було презентовано виставку виробів з колекції Державного музею українського народного декоративного мистецтва, а в Україні побували виставки китайського живопису (1994 р.) і виробів декоративно-ужиткового мистецтва (1995 р.) Ці виставки викликали значний громадський інтерес. Крім цього, у цей період Україну відвідали Ансамбль національного мистецтва Китаю, китайський театр ляльок. План співробітництва між міністерствами культури України та КНР на 2001-2006 рр. було підписано під час візиту до КНР Міністра культури і мистецтв України Ю. П. Богуцького (23-30 квітня 2001 р.). Із 23 по 30 квітня 2002 року в КНР проходили Дні культури України. Вони характеризувалися широкомасштабними заходами з пропаганди культурних надбань України, сприяли поглибленню культурного співробітництва між Україною й КНР [6, с. 84].

Основними формами контактів у сфері освіти на міждержавному рівні був обмін викладачами,

студентами, аспірантами й стажистами; підготовка висококваліфікованих фахівців провідних галузей; організація симпозіумів і міжнародних наукових конференцій з питань освіти й науки; співробітництво у виданні книг і навчальних посібників з різних дисциплін українською і китайською мовами. У рамках реалізації Угоди про співробітництво між Міністерством освіти України та Державним Комітетом КНР у справах освіти 14 навчальних закладів України здійснюють результативні прямі контакти з 36 китайськими вищими навчальними закладами. Велика кількість громадян обох країн здобуває освіту у вищих навчальних закладах України та Китаю. За даними Посольства КНР у Києві, в університетах України навчається близько 2,5 тисячі китайських студентів [7, с. 137].

У цілому, договірно-правова база співробітництва у сфері освіти нараховує достатню велику кількість документів, але її практична реалізація протягом періоду, який досліджувався, була недостатньою. При укладанні договорів і угод фінансові умови їх реалізації визначалися досить розпливчато, що дозволяє говорити про самоусунення державних структур від фінансування освітніх програм. Ці функції, певною мірою, починаючи з 1993 року, стали здійснювати громадські організації і спеціальні фонди, зацікавлені в інтенсифікації українсько-китайських контактів у всіх сферах діяльності. У сфері освіти ними здійснюється інформаційно-аналітична підтримка, координуються різнопланові українсько-китайські освітні програми (наукові відрядження українських і китайських студентів, учених, цільове навчання). Українські й китайські заклади освіти встановлюють безпосередні контакти один з одним, організують центри з вивчення економічного й культурного життя обох країн, вивчення мови, проводять спільні конференції тощо.

Аналіз українсько-китайських відносин у галузі освіти свідчить, що, незважаючи на певну складність і хаотичність цього процесу, в обох країнах поступово збільшувалася кількість шкіл і вищих навчальних закладів, у яких вивчалися українська й китайська мови, створювалися центри української й китайської культури, поглиблювалися контакти між академічними інститутами обох країн. Двосторонні обміни та співробітництво між Україною та Китаєм в галузі освіти регламентуються Угодою про співробітництво між міністерствами двох країн на 1999-2002 роки та Угодою про взаємне визнання документів про освіту і наукові ступені, що була укладена у 1998 році. Постійно зростала й кількість китайських студентів у ВНЗ України – у 2001 році їх налічувалося близько п'яти тисяч [8, с. 61].

Розвиток українсько-китайських культурно-мистецьких зв'язків активно продовжується й на сучасному етапі. Зокрема, у 2002 та 2009 рр. проведено 1-е та 2-е засідання Спільної українсько-китайської комісії з питань співробітництва в галузі культури.

Сторонами ухвалені Протоколи засідань Українсько-китайської комісії з питань співробітництва в галузі культури, а також підписані двосторонні Плани культурного співробітництва на 2002-2006 та 2009-2012 рр. З метою реалізації Планів проводилися Дні культури України в КНР та Дні культури КНР в Україні (2002 та 2004 рр., у 2010-2011 рр. відповідно).

Значною подією стало проведення вперше в історії українсько-китайських зв'язків Днів культури України в КНР (24 квітня – 1 травня 2002 року). Делегацію України, до якої увійшли 50 артистів та художників, очолив Міністр культури і мистецтв України. Під час перебування офіційної делегації міністерства в Пекіні сторонами було підписано План співробітництва в галузі культури на 2002-2006 рр. [9, с. 77].

Українські артисти виступили на найкращих сценічних майданчиках Пекіна та Шанхая. Крім музичних концертів, протягом тижня в м. Пекін було також розгорнуто виставки «Україна: Світ живопису», українського народно-декоративного мистецтва XIX-XX ст. та фотовиставку. У контексті відзначення 70-ї річниці початку Другої світової війни у 2009 р. проведено тематичний захід «Вечір з українським кіно», на якому демонструвалися кінострічки українського виробництва.

У 2009 р. пройшла Українська культурно-мистецька виставка в м. Хуайань провінції Цзянсу, у якій взяли участь керівники та мешканці цього міста. Відповідно до Плану культурного співробітництва між Україною і КНР на 2009-2012 рр. в частині сприяння двостороннім культурним обмінам у Муніципальному музеї столиці провінції Хубей м. Шицзячжуан 2009 р. проведено Виставку українських творів живопису і фотографії [10, с. 54].

З метою просування виконавського мистецтва України в Китаї, у травні, липні та грудні 2009 р. проведено презентації Київського та Львівського театрів опери і балету, Національного президентського оркестру та молодіжного колективу «Друга ріка». У вересні 2009 р. у Гонконгу пройшли дві балетні вистави Національного театру опери та балету імені Т. Шевченка, а в листопаді 2009 р. у Пекіні у приміщенні Національної консерваторії Китаю – концерт Одеської опери.

У березні та травні 2009 р. проведено Науково-просвітницькі семінари для провідних китайських науковців, дослідників та магістрантів китайських ВНЗ, присвячені 195-й річниці з дня народження Тараса Шевченка та 200-й річниці з дня народження Миколи Гоголя. Представники України брали участь у Міжнародному дні культури (м. Пекін, травень 2009 р.) та Міжнародній конференції з питань культурного туризму (м. Сіань, серпень 2009 р.).

Українські спортсмени взяли участь у 24-й Всесвітній зимовій універсіаді-2009, яка пройшла у лютому 2009 р. у м. Харбін. Здійснено візит в Україну делегації Головного управління спорту КНР (жовтень 2009 р.). Українські кіномитці взяли участь у 12-му Міжнародному кінофестивалі дитячих і юнацьких фільмів у м. Ціндао зі стрічкою «При-

кольна казка» (вересень 2009 р.), який був удостоєний звання лауреата Фестивалю [11, с. 5].

Автори двох телевізійних фільмів «Не один вдома» та «Голос моря» Севастопольської державної телерадіокомпанії узяли участь у Сичуанському фестивалі телевізійних фільмів. 26-29 серпня 2010 року відбулися Дні культури України в КНР, у яких взяли участь Міністр культури України Михайло Кулиняк, заступник Міністра культури і туризму України Тимофій Кохан, Посол України в КНР Юрій Костенко, офіційні особи міністерств культури двох країн, творча громадськість, представники китайських ВНЗ.

У рамках візиту до КНР з нагоди Днів культури відбулися зустрічі українського Міністра з Міністром культури КНР Цай У, головою Національної туристичної адміністрації КНР Шао Цівеєм, заступником голови Державної адміністрації з питань радіо, кіно та телебачення КНР Чжан Піміном [12, с. 78].

У ході зустрічей обговорювалися питання активізації співробітництва між Україною та Китаєм у культурній, кінематографічній та туристичній сферах. У столичній бібліотеці (м. Пекін) за сприяння міністерств культури України і Китаю, а також посольства України в КНР, проведена Українська виставка традиційного мистецтва вишивки, де були представлені десятки комплектів українського одягу, рушників, інших витворів декоративно-прикладного мистецтва України [13, с. 4].

У рамках Днів культури відбулися гастролі театру сучасної хореографії «Київ-модерн балет» (м. Пекін та Чжанцзяган) з виставою «Лускунчик» на музику Чайковського. Засобами сучасного балету передано зміст поетичної казки, яка лягла в основу лібрето. Дійство вистави викликало позитивний відгук глядацької аудиторії [14, с. 117].

24 серпня 2010 року на Шанхайській виставці відбувся День України. У рамках цього свята українські мистецькі колективи виступили на кількох концертних майданчиках ЕКСПО, а у павільйоні України майстри демонстрували мистецтво гончарства, малярства та вишивки. У Музеї мистецтв Китаю (м. Пекін) відбулася Виставка творів

народного художника України Михайла Гуйди, яка пройшла 27 листопада – 5 грудня 2010 р.

На заході були присутні представники міністерства культури КНР, місцевого управління культури, керівники музейних установ, художніх спілок та асоціацій, ЗМІ Китаю. Захід відвідали також послы низки країн та представники дипмісій, акредитованих у Пекіні. У заході взяв участь Посол України в КНР Юрій Костенко, у виступі якого охарактеризовано творчість Михайла Гуйди, яка відображає історію, культуру і духовність українського народу [15, с. 37-41].

Основними сферами, у яких Україна та КНР і сьогодні здійснюють активну співпрацю, є політична, економічна, науково-технічна та культурна.

Співробітництво між Україною та КНР у науково-технічній та гуманітарній сферах здійснюється у формі спільних проектів між науково-дослідними установами обох країн, обміну інформацією та делегаціями, навчанні китайських студентів в українських вищих навчальних закладах, організації мистецьких виставок та ознайомлення громадськості з культурною спадщиною обох держав тощо. На сьогоднішній день встановлено прямі контакти між 14 навчальними закладами України та 36 китайськими вищими навчальними закладами. У ВНЗ України навчається понад 5 тис. китайських студентів та стажистів. В інтересах України неухильно нарощувати зусилля, покликани підтримувати і піднімати авторитет і престиж нашої держави у китайському суспільстві; стимулювати культурні, освітні і гуманітарні обміни з метою підвищення інтересу КНР до співпраці з Україною.

Таким чином, проаналізувавши багатоспектральні взаємовідносини України з КНР, автор вважає, що, враховуючи скрутність та протиріччя міжнародної ситуації 1950-1980 рр., особливість періоду «холодної війни», крах біполярної системи в зв'язку з розпадом СРСР, культурно-мистецькі українсько-китайські зносини, на жаль, були обтяжені політичною світовою ситуацією, але вони з підйомами та падіннями, продовжували прогресувати. Безумовно, не можна відкидати наявність такого чинника національного масштабу, як людська зацікавленість, менталітет, розширення знань та нових відомостей. Досвід України та Китаю, особливо з гуманітарно-мистецької діяльності, є переконливим і заслуговує на подальше вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончарук А. Україна – Китай: нереалізовані можливості та невтрачені перспективи / А. Гончарук // Політика і час. – 1999. – № 2. – С. 46–52.
2. Мир культуры. Международная мозаика: сравнит. анализ культурной политики зарубежных стран / [сост. Е. И. Кузьмин, В. Р. Фирсов]. – М. : Либерея, 2003. – 244 с. – (Приложение к журналу «Библиотека», 1-е полугодие). – 368 с.
3. Гайдуков Л. Українсько-китайські відносини: історія, сьогодення, перспективи / Л. Гайдуков // Політика і час. – 2001. – № 7. – С. 17–22.
4. Седнев В. Азіатсько-тихоокеанський регіон сьогодні: погляд з Києва / В. Седнев // Політика і час. – 1994. – № 8. – С. 47–53.
5. Іванченко О. Україна в системі міжнародних відносин: історична ретроспектива та сучасний стан / О. Іванченко. – К. : УАННП, 1997. – 688 с.
6. Попов А. П. Политические системы и политические режимы в Китае в XX веке / А. В. Попов // Политика и общество. – 2005. – № 3. – С. 76–92.
7. Нікішенко С. Україна – Китай: стелися, шовковий шлях / С. Нікішенко // Віче. – 1997. – № 4. – С. 134–142.
8. Гайдуков Л. Основна на сьогодні тенденція. Українсько-китайські відносини / Л. Гайдуков, Лі Сін // Політика і час. – 2001. – № 7. – С. 59–63.
9. Чумак В. Проблема перспективного партнерства України у регіонах Далекого Сходу та Південно-Східної Азії / В. Чумак, С. Нікішенко // Стратегічна панорама. – 2000. – № 3-4. – С. 76–79.

10. Кіпцар І. А. Діяльність спільної українсько-китайської комісії з науково-технічного співробітництва як фактор оптимізації сучасних двосторонніх відносин України і КНР / І. А. Кіпцар // Східний світ . – 2007. – № 4. – С. 53–56.
11. Вівчарик М. Україна: десять років історичного поступу / М. Вівчарик // Військо України. – 2001. – № 7/8. – С. 5–7.
12. Чумак В. Проблема перспективного партнерства України у регіонах Далекого Сходу та Південно-Східної Азії / В. Чумак, С. Нікіщенко. – С. 76–79.
13. Литвин Володимир. Україна і Китай в історичних зв'язках / Володимир Литвин // Голос України. – 2004. – 20 березня. – С. 4–5.
14. Кіктенко О. Нариси з історії українського китаєзнавства. XVIII – перша половина XX ст. : дослідження, матеріали, документи / О. Кіктенко. – К. : Основа, 2002. – 194 с.
15. Гуменюк Б. Сприяння модернізації країни – основне завдання української дипломатії / Б. Гуменюк // Зовнішні справи. – 2010. – № 11/12. – С. 37–42.

Рецензенти: **Пронь С. В.**, д.і.н., проф.;
Шкляж Й. М., д.і.н., проф.

© Сосюкіна О. О., 2012

Дата надходження статті до редколегії 3.12.2012 р.

СОСЮКІНА Олена Олегівна, аспірантка кафедри всесвітньої історії Чорноморського державного університету ім. Петра Могили.